

ЛЕКЦІЯ 13

ПРАВООХОРОННА ТА ПРАВОНАХОДИНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

1. Поняття правоохоронної діяльності.
2. Діяльність органів прокуратури.
3. Правовий статус міліції, СБУ, органів юстиції, державної податкової адміністрації та митної служби.
4. Адвокатура в Україні, її повноваження.

1. Поняття правоохоронної діяльності

Правоохоронна діяльність – це діяльність держави, спрямована на забезпечення законності та правопорядку у суспільстві, боротьбу зі злочинністю та іншими правопорушеннями, охорону і захист суверенітету, політичної системи, територіальної цілісності України, прав і законних інтересів громадян, державних і громадських організацій.

Правоохоронні органи – це органи, наділені державою повноваженнями щодо охорони суспільних відносин, урегульованих правом.

Правоохоронні органи можуть бути державними і недержавними.

До *державних* правоохоронних органів належать прокуратура, органи внутрішніх справ, органи Служби безпеки України, органи Міністерства юстиції України, органи охорони державного кордону, митні органи, органи податкової служби та ін.

До *недержавних* правоохоронних органів належать недержавні охоронні, розшукові та інші установи.

Організація та діяльність правоохоронних органів регулюється Конституцією України, законами та іншими нормативними актами.

2. Діяльність органів прокуратури

Прокуратура України становить єдину централізовану систему державних органів, на яку покладають функції підтримання державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадян або держави в суді, а також нагляд за дотриманням законів. Організація, повноваження та порядок діяльності органів прокуратури визначаються Конституцією України та Законом України “Про прокуратуру” від 5 листопада 1991 р.

Систему органів прокуратури складають: Генеральна прокуратура України, прокуратура АРК, обласні, прокуратури міст Києва і Севастополя, міські, районні, міжрайонні та військові прокуратури. Очолює прокуратуру Генеральний прокурор України, який призначається на посаду Президентом, за згодою ВР, а звільняється з посади Президентом. Усі інші прокурори призначаються і звільняються Генеральним прокурором. Працівники прокуратури не можуть належати до будь-яких політичних партій та рухів, займатися підприємницькою діяльністю. Важливе значення має забезпечення прокуратурою виявлення і розкриття злочинів, розгляду заяв і повідомлень про них. Прокуратура здійснює загальний нагляд за дотриманням законів, але прокуратура не втручається в господарську діяльність, якщо така діяльність не суперечить чинному законодавству. Прокурор може опротестувати підзаконні акти, судові рішення і вироки. Вимоги прокурора, які відповідають чинному законодавству, є обов'язковими для всіх органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян. Конституція покладає на прокуратуру:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді;
- нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- нагляд за дотриманням законів про виконання судових рішень у кримінальних справах, а також при інших заходах примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Підтримуючи обвинувачення в суді, прокурор привселюдно зви-

нувачує підсудного та наполягає на застосуванні до нього справедливого покарання, допомагає суду в кваліфікаційному вирішенні, привертає увагу до причин та умов, що сприяли вчиненню злочину.

3. Правовий статус міліції, СБУ, органів юстиції, державної податкової адміністрації та митної служби

Міліція – це державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства та держави від протиправних посягань. Загальні засади організації та діяльності міліції регламентуються Законом України “Про міліцію” від 20 грудня 1990 р. До складу міліції входять такі підрозділи: кримінальна міліція; міліція громадської безпеки; транспортна міліція; Державтоінспекція; міліція охорони; ветеринарна міліція; спеціальна міліція; кримінальна міліція у справах неповнолітніх. Міліція входить до структури МВС України.

Основним завданням міліції є:

- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав, свобод і законних інтересів;
- запобігання правопорушенням та їх припинення;
- охорона і забезпечення громадського порядку;
- виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили;
- забезпечення безпеки дорожнього руху;
- захист власності від злочинних посягань;
- виконання кримінальних покарань.

Для виконання своїх обов'язків міліція має право:

- вимагати припинення протиправних дій;
- перевіряти у підозрілих осіб документи, затримувати їх;
- складати протоколи про правопорушення;
- проводити дізнання;
- виконувати вказівки прокурора, слідчого;
- вести оперативно-розшукову діяльність;
- проводити огляди;
- перевіряти технічний стан автотранспорту;
- користуватись безкоштовно засобами зв'язку та ін.

У передбачених законом випадках при виконанні покладених на неї функцій міліція має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби, вогнепальну зброю.

Служба безпеки України (СБУ) – це державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Правовою основою діяльності СБУ є Закон України “Про СБУ” від 25 березня 1992 р. На СБУ покладається захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, еко-

номічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, посягання _____ з боку окремих

організацій, груп та осіб. Завданнями СБУ також є: запобігання злочинам проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованим злочинній діяльності у сфері управління та економіки, легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, виявлення, припинення та розкриття їх. СБУ підзвітна Президентові України й підконтрольна ВР України. Діяльність СБУ має здійснюватися на основі дотримання прав і свобод людини, позапартійності та відповідальності перед народом.

Органи юстиції. Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади, який організує здійснення державної правової політики, керує дорученою йому сферою управління, несе відповідальність за її стан та розвиток.

Основними завданнями Міністерства юстиції є:

- 1) організація здійснення державної правової політики;
- 2) забезпечення захисту прав і свобод громадян у певній сфері;
- 3) підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства, його систематизація, розроблення проектів нормативно-правових актів та міжнародних договорів України з правових питань, проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, державна реєстрація нормативно-правових актів, ведення Єдиного державного реєстру таких актів;
- 4) планування за пропозиціями інших центральних органів виконавчої влади законопроектної роботи та роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;
- 5) забезпечення реалізації державної правової політики, державної політики з питань громадянства, міжнаціональних та міграційних відносин;
- 6) організаційне, матеріально-технічне забезпечення судів загальної юрисдикції, організація виконання рішень судів та інших органів, робота з кадрами, експертне забезпечення правосуддя;
- 7) організація роботи нотаріату та органів реєстрації актів громадянського стану;
- 8) розвиток правової інформатизації, формування у громадян правового світогляду;
- 9) здійснення міжнародно-правового співробітництва.

Державна податкова адміністрація (ДПА) України є централь-

ним органом виконавчої влади. Головним завданням ДПА та її служб на місцях є: контроль за дотриманням податкового законодавства, за правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджету податків, зборів, інших обов'язкових платежів. ДПА має право:

- здійснювати перевірки фінансових та інших документів;
- вилучати необхідні довідки і документи;
- обстежувати виробничі та інші приміщення;
- застосовувати фінансові санкції до юридичних і фізичних осіб.

У системі податкової адміністрації створена і діє податкова міліція.

Митна служба України – це єдина загальнодержавна система, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій. Правовий статус митної служби регулюється Митним кодексом України, прийнятим 11 липня 2002 р., іншими нормативними актами. Митні органи виконують такі основні завдання:

- захист економічних інтересів України та боротьба з контрабандою;
- контроль за додержанням законодавства з питань митної справи;
- здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що перетинають митний кордон України;
- контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей;
- сприяння захисту інтелектуальної власності фізичних і юридичних осіб;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон;
- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи.

До системи митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій належать: спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи; регіональні митниці, митниці, митні пости, митна варта, митні лабораторії; експлуатаційні, транспортні, інформаційно-аналітичні, кінологічні та інші спеціалізовані установи та освітні організації.

4. Адвокатура в Україні, її повноваження

Адвокатура – це добровільне професійне громадське об'єднання, яке покликане не тільки надавати правову допомогу населенню, а й сприяти захисту прав і свобод та представляти законні інтереси громадян, іноземців, юридичних осіб. Адвокатура діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та для надання пра-

вової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах. Адвокати дають консультації та роз'яснення з юридичних питань, довідки з законодавства, складають заяви, скарги, інші правові документи, виконують повноваження представника в суді, інших державних органах, перед громадянами; здійснюють захист підозрюваного, обвинуваченого, підсудного; проводять роботу з правового забезпечення підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності громадян та юридичних осіб, а також здійснюють інші види юридичної діяльності. Закон України "Про адвокатуру" від 19 грудня 1992 р. проголошує такі принципи діяльності адвокатури, як незалежність, демократизм, гуманізм і конфіденційність, які мають важливе значення для ефективного здійснення захисту прав громадян і представництва їх інтересів. Адвокати здійснюють свої повноваження у кримінальному процесі як захисники підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, а також надають правову допомогу як представники потерпілого, цивільного відповідача і цивільного позивача. У цивільному процесі адвокати виступають як представники інтересів позивачів, відповідачів і третіх осіб. На адвокатів покладається обов'язок неухильно додержуватись вимог чинного законодавства, використовувати всі передбачені законом засоби захисту, не застосовувати свої повноваження на шкоду особі, в інтересах якої прийнято доручення; адвокат не має права відмовитися від прийнятого на себе захисту підозрюваного, обвинуваченого, підсудного; адвокат не може представляти одночасно декількох клієнтів, інтереси яких є суперечливими. Серед професійних вимог до адвоката є такі як чесність і порядність, котрі безпосередньо стосуються встановлення необхідних для виконання доручення взаємовідносин між адвокатом і клієнтом. Адвокату забороняється використовувати протизаконні засоби для досягнення своїх професійних чи особистих цілей. Відповідно до рішення Верховного Суду України від 16 листопада 2000 р. громадяни можуть вибирати захисником своїх прав не тільки адвоката, а й особу, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. В Україні діє громадська організація – Спілка адвокатів України.